

TAHİR-ZÖHRƏ

Bismillah İrrəhman İrrəhim! Allahın adıyla başlanan iş uğurlu olar inşallah. Allah işlərinizi uğura calasın həməşə. Sizin qulluğunuzda dayanan Borçalı mahalının Qarayazı bölgəsinin Kosalı kəndinin aşığı Aslan Kosalıdır.

Ustaddar məclisə başdıyanda «Divani» oxuyur, «Təcnis» oxuyur, «Gəraylı» oxuyur, sonra başdıyır dastana. Bizə bu dastanı keçirən, öyrədən ustaddara Allah irəhmət eləsin. Qarayazılı aşiq Alxan-nan öyrəndiyim dastanı qulluğunuza çatdırıjam inşallah.

– İran ölkəsində, İran dövlətində o vaxtları Qaraman deyilən bölgə oluf. Burda bir padşah yaşayırdı Tahar adında. Tahar padşahın bir cüt oğlu oluf, birinin adını qoyuf Hətəm Sultan, birinin də adı oluf Əhməd Xan. İki qardaş. Hətəm Sultanın bir qızı dünyaya gələr. Tahar padşah çox seviner. Öz anasının adını – Zöhrə adını Hətəm Sultanın qızına layax görüf, bunnan da adı imzalır inşallah!

Əhməd Xanın da bir oğlu var, ona da öz adını qoyur Tahar. Həməşə də uşağı «Xan Tahar» – deyə çağırer. Hası baba nəvəsini çox istəmer?! Çünki nəvə hər şeydən üstündü.

Tahar padşah böyük səltənəti, varı-döyləti öyladlarına qoyuf dünyasını dəyiməzdən bir az qabax, öyladlarını yanına çağıruf vəsiyyəət eliyir ki, «mən dünyamı dəyişerəm, hər nə qoyuf gedirəmsə, hamısı halalınız olsun. Yeddi arxa dolanana qədər ağılnan işlətsəniz şükür Allahın birliyinə hər şeyiniz var. Bir şeydən ehtiyacınız olmayacax. Mehriban dolanın, istiyirsiniz ki, qardaşdığınız daha da şirin olsun, o zaman vəsiyyəət eliyirəm ki, nəvələrim Taharnan – Zöhrə göbəkədsi olsun, vədələri çatanda onları evləndirin» – deyif Allahın irəhmətinə getdi.

Hətəm Sultannan Əhməd Xana qalan var-döylət bölünör (hası qardaş axıratən bir yerdə oturur?). Hərəsi bir tərəfdə, bir barigaha sahib olər.

Hətəm Sultan ata barigahında, ata yurdunda qaler, Əhməd Xan ayrı yerdə yurd saler.

Bir müddət çox şirin dolanellar, arada böyük mehribançılıx olur. Uşaxlar gələr – Taharnan Zöhrə çatellar yeddi yaşdarına. Uşaxları məktəvə qoyullar. Uşaxlar başdıyır dərş almağa, əlif öyrənməyə. Gəlhagəl bir il, iki il, beş il. Uşaxlar bir-birinə çox mehriban olollar. Zöhrə Taharı çox sever, Tahar də Zöhrəni çox sever. Sevgi-məhəbbət dünyada başına gələnələrə ayəndi. Həddi-buluğa çatıllar. Bunnara dərş verən, bunnarı öyrədən molla Zöhrədəki gözəlliyə o qədər valeh olur ki, bilmer neynəsin, nə işnən Zöhrəyi özünə ram eləsin. Ancax Zöhrənin meylində yalnız Tahardı. Tahar Mirzədi. Ustad deyirdi ki, Taharın yaxşı xətti olduğuna görə ona həm də Tahar Mirzə deyərdilər.

Bu iki məhəbbət hələ gizdindədi. Molla da nə qədər çalışdı, nə qədər əl-ayax elədi heç Zöhrənin gönlünü ala bilmədi. Neynəsin, şeytan birdən insanın gönlünə çox xayınnıx verer. Çünki şeytan həməşə onun könlündədi. Şeytan vəsfəsələndirdi. Bir neçə dəfə molla Zöhrüyə açılmaq istədi. Ancax açıla bilmədi. Düşündü ki, neynəmək lazımdı. Qərara gəldi ki, hökmən Zöhrəynən Taharın arasını vurmax lazımdı. Uşaxların arasına söz saldı, yalannan uydurmalar danışdı. Neynədisə, gördü yox, bu iki cavan, dərş oxumax əvəzinə həməşə bir-birinnən şirin söhbətdədilər, bir-birini məhəbbət alışdırıf yandırer.

Əmmaməsini başına qoyuf, çuxasını əyninə geyif, belini sarıyif, əlinə hasa alif, qədəm-qədəm Hətəm Sultanın evinə gəlif, salam-kalamnan sonra Hətəm Sultana eyhamnan qandırdı ki, belə də olmaz axı, bu uşaxlar dərş oxumor, məhəbbət eşqinə tüşüflər. Məhəbbət aləmindədilər.

Hətəm Sultan qardaşınnan düz gəlmerdi. Çünki qardaşının günü-gündən varı-döyləti arterdi, bununku geri gederdi. Neynəsin atasının dərşahında bir fitnə qaldırsın?! Əhməd xanın başına bir oyun gətisin.

Hətəm Sultan molluya dedi, hələ sakit ol. Uşaxlar öz yoluna gələllər, sənnik döyü.

Molla gənə fitniyə başdadi. Bir gün, beş gün, axırı Hətəm Sultanı bezdirdi. Hətəm Sultan uşağın anasını çağırır tafşır ki, uşağı məktəvə qoyma.

Bir gün ana tərindi uşağına ki, sən məktəvə getmiyijəsən! Zöhrə işi başa tüşüf, Tahar Mirziyi görən vaxtı, dedi, ay Tahar, dilimnən dərdimi deyə bilmiyəjəm, gəlginən sana saznan dərdimi deyim.

Tahar dedi: – Nəydi, noluf?

Zöhrə dedi: – Qulağ as!

Xəbərin yoxdu xəbərdən,
Nə gəzirsən, əmimoğlu?!
Sən əmdikcən qənd-şəkərdən,
Nə qanersan, əmimoğlu?!

Tahar Zöhrənin üzünə mat-mat baxer. Deer, hər dəfə məni öpüf qucaxlıyan qız, indi nəydi danışdığı?

– Götürör sözü o biri bəndini, görək neyə deyəcəm.

Başımdakı tirmə şaldan,
Üzümdəki qoşa xaldan,
Sən umursan ləbi-baldan,
Utanersan, əmimoğlu.

Mən Zöhrəyəm qələm qaşdı,
Gərdinimdə qulaş saşdı.
Mən yazığı gözü yaşdı,
Sən qoyarsan, əmimoğlu.

– Ay Zöhrə, nədi dediyin?

– Ay Tahar, bir az həyalı lazımdı, bir az həyalı dolanmax lazımdı. Sən az qalırsan bağırını yarır məni içinə addadasan. Belə də olmaz.

Tahar dedi, əmqızı, belə də olmasa məhəbbət, eşq olmaz axı.

Bəli, molla öz işindədi, fikirşer ki, neynəsin buları tezliknən bir-birinnən ayrı salsın. Neçə dəfə əyax döyəsiydi?

Hətəm Soltan həyat yoldaşını çağırır Zöhrənin məktəvə getməsini qəti qadağa elədi. Bir gün, beş gün, on gün Tahar Mirzə geder məktəfdə Zöhrə yoxdu ki, yoxdu. Öydə çörək yeməz oluf, atasınnan-

anasının söyləməz oluf. Geder, gələr fikir içindədi. Bir gün də, gənə ümütnən getdi ki, gedif məktəfdə Zöhröyü görəjək. Gördü xeyir, Zöhrənin əyləşdiyi yer boşdu ki, boşdu. Götürör orda oğlannara, qızdara nə deyəjək, biz deyək, siz şad olun inşaallah:

Belə gözəl doğub hansı analar,
Nədən hamı gəldi, Zəhrəm gəlmədi.
Göröm verən qalsın mollaxanalar,
Nədən hamı gəldi, Zöhrəm gəlmədi?

Taharın belə yanılı oxumasına tayı-tuşu, yoldaşları da dözmədilər, başdadılar gözdərinnən yaş tökməyə. Onatana aldı Tahar birni də:

Zalım molla gedif nələr deyifdi,
Mən bilerəm Hətəm onu döyüfdü.
Ağlamağı əlif-qəddim əyifdi,
Nədən hamı gəldi, Zöhrəm gəlmədi?!

Bu müşgülə kim kömək eliyə bilər, bu işə kim əncam çəkə bilər? Oydu ki, aldı Tahar görək dahi nə deyəjək:

Açılar çiçəklər, baharrar, yazdar,
Ağlıyar Taharın sümüyü sızdar.
Sizə qurvan olam, oğlannar-qızdar
Nədən hamı gəldi, Zöhrəm gəlmədi?

Söz cavabı tamama yetişdi. Oğlanlara, qızdara yalvarmaxnan Tahara nə kömək? Neynəsin?

Atasını xəvərdar elədi, dedi, babeyi mehriban, başıma belə işdər gəlif.

Əhməd Xan bir neçə ağsaqqal-ağbirçəknən Hətəm Sultanın üstə gəldi, dedi, qardaş, uşaxlar həddibuluğa çatıf, vaxtdarıdı, evləndirmək lazımdı.

Hətəm Sultan dedi ki, Əhməd kişi, sənin məndə, mənim səndə itiyim zadım yoxdu. Hər kəs öz yerində olsun.

Əhməd xan qəzəbə gəldi, dedi, sən atamızın dediyini, atamızın vəsiyyətini yerəmi salmax istiyirsən?

Hətəm Sultan dedi, atamızın ixtiyarı öz övladına çatardı, mənim oyladım da ixtiyarı yoxdu. Mən qızımı kimə istəsəm, ona verəjəm. Sən də get oğluna kimi istiyirsən tapgınan.

Əhməd xan kor-peşiman elçilərnən geri döndü.

Taharnan Zöhrə neynəsin? Görüşməlidilər. Bir tərəfdən Tahar vaxtı xəlvətdiyif əmisinin öyünə getdi. Taharı görə Zöhrə sarmaşx kimi Taharın boynuna sarılan vaxtı Hətəm Sultan bunu gördü. Kəlləsinə qeyz vurdu, təpəsinə qan sıçradı. Qızını, arvadını döydü. Taharı tutuf zindana saldırdı.

Əhməd xan günnərnən başdadı gəlif-getməyə.

– Qardaş, insafa gəl, ətəyindəki daşı tökgünən. Qardaş qardaşa zulum eləməz; bizim atamızın vəsiyyətidir. İnşallah, Allaha şükür, varımız-döylətimiz başımızdan aşer. Oğul da sənindi, qız da sənindi, gəl bu işi eləmə. Hətəm Sultan «yox» – dedi ki yox!

Əhməd xanın da öz mənliyi varıydı. Dışinin divinnən gələni Hətəm Sultanın başınan yağdıran vaxtı qardaşı əmr elədi yerindəjə Əhməd xanı öldürtdürdü, doğma qardaşının ömrünə xitam verdi.

Allah göstərməsin, xalxın içərisinə vahimə düşdü. Camaat çox narazılıx elədi. Hətəm xanın bu hərəkətinən.

Hətəm Soltanın ürəyi bunnan soyumadı. Əmr verdi ki, Taharı da dar ağacına gətirin.

Cəllad əmrə müntəzirdi, cəlladın nə işinə qalif, Hətəm Sultan Allah verə camaatın hamısını qırsın.

– Padşah sağ olsun, əmrini yerinə yetirəjəm, nə buyurursan əmir ver.

Dar ağacına gətirilər Tahar Mirzeyi. Bu vaxtı Tahar Mirzə gördü ki, bah, iş-işdən keçif. Orda götürüf görək nə diyəjək, biz deyək, siz şad olun, inşallah!

Tayım-tuşum yığılıfdı yanıma
Taxisirsızam yox günahım, xan əmi.
Zalım molla nə susayıf qanıma,
Taxisirsızam, yox günahım, xan əmi!

Cəlladdar kiminin əlində qılınc, kiminin əlində yağlı kəndir
əmr gözdöyüllər. Götürör görək birini də.

Dəryalarda olar dərin adalar,
Könül dost yolunda saldı cadalar.
Məktəb şagirdləri, mollazadalar,
Diləyillər iltimasım, xan əmi!

Zöhrə bu haq-hesavı görüf gözdərinnən bahar buludu kimi yaş
tökə-tökə kələyağısını atasının ayağının altına atdı. Baba, sən nə
qayırırsan, nə iş görürsən?

Baba təpiknən qızı vuruf itəliyən vaxtı, götürör burda Tahar
Mirzə görək nə deyir, siz şad olun.

Gözəl kəklik kimi səsə gəlifdi,
Telləri sərində bəsə gəlifdi.
Ay həzərət, iltimasa gəlifdi,
Zöhrə kimi xoşəbanım, xan əmi!

Tahar sözünü tamama yetirən kimi şahın vəziri irəli yeridi,
dedi, şah sağ olsun, bu gün qəzəbə gəlifsən, nə iş görürsən? Atasını
öldürdün, oğlunu öldürməyə Allah təbəkərallah sana ixtiyar verməz.
Cavandı bunu öldürmək olmaz. Evi boş, həyəti sahıvsız qoymaq
olmaz. Nəsli kəsmək olmaz, ona görə sürgün elə.

O vaxtı Hətəm Sultan əmr elədi:

– Bütün qullarınnan baravar bunu burdan iradd eliyin get-
sinnər!

Taharın özünən gözəl yeddi qulu varıydı. Qol-qola çatdılar,
hamısının qollarını geri yannan bağlıyuf, cəlladların qavağına
qatdılar ki, bunnarı Türkiyə vilayətinə, Osmanı torpağına aparuf
ötürsünnər. Ancax molla qısaşılığınnan gənə də əl çekmerdi.
Hətəm Sultana dedi ki, ilanı öldürüf balasını niyə sağ buraxersan.
Qorxmorsanımı vaxt gələr gəluf sənnən qisasını alar. Nə qədər
firsətdi Taharı da məhv elə.

Hətəm Sultan dedi, molla, ağsaqqallardan, bir də el tənəsinnən
qorxoram, yoxsa onu da atasının dalınca o dünyalıx eliyərdim.
Ancax cəlladdara tafşirdi ki, yol boyu bunun qullarının hamısının
boynunu vurun. Özünü də buraxın, qoyun iradd oluf getsin.

Bəli, İrannan Türk sərhəddinə gəlif çatdılar. Başdadılar qulları bir yerə yığıf öldürməyə. Tahar Mirzə baxdı ki, yox, iş-işdən keçif, qulları qıraxlar, görək cəlladlara neyə yalvarer, biz deyək, siz şad olun inşallah:

Sizə yalvarıram, sultan cəlladı,
Öldür məni, aman, qulu öldürmə!
Ədalət, səxavət, ixtiyar sizdə,
Öldür məni, aman qulu öldürmə!

Onatan cəlladın biri Tahara yaxınnaşif dedi, ayə, istiyirsən sənin özünü birinci öldürəm, heç qullarının ölümünü görmə. Tahar Mirzə götürər birini də:

Hər tərəfdən məlul-məlul baxıllar,
Şirin canımı eşq oduna yaxıllar.
Təxsirsizdi canlarınnan qorxullar,
Öldür məni, aman qulum öldürmə.

Tahar mənəm, sarvanı yox karvanam,
Günahım yox, mən təxsirsiz bir canam.
İstərsiniz mən də sizə qurvanam,
Öldür məni, aman qulum öldürmə.

Sözə baxmadılar, Taharın qullarını tamam qırdılar. Qana bələdilər, Allah göstərməsin. Hətəm Sultanın əmrinnən çıxmaq olmaz. Çünki o, nə dedi o da olmalıdı. Ona görə də Tahar Mirzənin qollarını açif dedilər: Oğlan, atayın çörəyini yemişik, sana qıymerix. Sən də öləsisən. Bizə daldeydan tapşırıxdı ki, səni də öldürək. Amba sana qıymerix. Allahı isteyirsən elə getginən heç yerdə də bizim adımızı çəkməynən.

Bəli, Tahar günə bir mənzil, teyyi-mənəzzil tək-tənha qərib ölkədə yolu başına götürüf üz qoydu tanımadığı, görmədiyi şəhərə varid oldu. Allah heç kimə göstərməsin qəribliyi. Osmannı torpağınan Qarsa gəlif çıxdı. Qəribin sahabı Allahdı, konulları işıxlandırer. Tahar Mirzeyi Xanverdi deyilən bir kəsin yanına gətdilər. Tahar Mirzədən soruşdu: – Oğul, sən nerəlisən, nəçisən, bu vilayətdə nə edirsən?

Tahar Mirza ağlıya-ağlıya götürüf görək nə deyir, siz şad olun inşallah:

Vətənimnən cida düşdüm,
Qan ağlar ellərim mənim.
Bülbüllər kimi gülşanda
Boş qaldı güllərim mənim.

– Oğul, başına gələn qəzeyi-qədəri təmiz deynən, nədi belə ağlıyorsan, noluf şükür Allaha!

Qulaq as, baba:

Hər nə oldu mana oldu,
Saraldı gül rəngim soldu.
Sağımda-solumda öldü,
Növcahan qullarım mənim.

Xan Taharın bu çağında,
Sinəsi Zöhrə dağında.
Qaldı hovuz qırağında,
Sonahı göllərim mənim.

Xan Taharın başına müsibətdər gəlif, yanında növcahan qulları ölüf, Vətənnən didərgin tüşüf, qırağa çıxıf. Xan Zöhrənin dərdi birəbeş...

Xanverdi kişi Taharı oğul kimi qəbul elədi. Göstəriş verdi paltarı dəyişdirilsin, hamamlansın.

Tahar Mirzə burda qalmaxda olsun, sizə hardan xavar verəjəm Zöhrədən. Zöhrə nə haldadı, başına nə müsibətdər gəlif?

Aradan 3-4 ay keçmişdi. Molla yavaş-yavaş başdadı Zöhrə xanıma yaxınlaşmağa. Dərdini açmaq istədi ki, sənən öteri dəli-divanıyam. Bu işdər, Taharın başına gətirdiyim bu müsibətdər hamsı sənin eşqinnən ötrüdü, yoxsa mənim Taharnan nə işim varıydı. Molla Zöhrüyə bu sözdəri deyəndə qız dedi:

– Molla, yolunu çəşmə, bir də mana bu sözdəri desən, babama deyərəm. Babam səni duz daşı kimi əzdirər. Kirmiş dur, bu sirri bir də açma, neyə bilersən elə də qoy qalsın.

Molla dedi, yox, Zöhrə, sənnən dönmək yoxdu. Sən saydığını say, gör fələk nə sayır?!

Zöhrə ah-vay içində, Zöhrə dərd içində, Tahar Mirzənin dərdi, əmisi Əhmədın dərdi qızı haldan salıfdı. Gəzə-gəzə gəlif əmisinin öyünə çıxdı. Tahar gəzən otaxları gəzif, başına qara bağılyıf, Allah heç kəsin başına gətirməsin. Gördü imarət boşdu, heç kəs yoxdu. Götdürdü bu məqamda görək sinəsinə nə gəldi, tərəfindən çatdırax, xoşbaxt olun.

İmarətlər, sizdən xəbər alayım,
Sizdə gəzən xanlar xanı nejdoldu?
Könül qəmli bu viranı gəzəyim,
Sizdə gəzən xanlar xanı nejdoldu?

Hanı bəs baharım, hanı bəs yazım,
Hanı bəs söhbətim, hanı bəs sözüüm?!
Nejdoldu ördəyim, nejdoldu qazım,
Sizdə gəzən xanlar xanı nejdoldu?

Əhməd xanın xanımı Nazpəri xanım otaxlardan gələn səsə tərəf gələndə gördü ki, Zöhrə xanımdı, qan-yaş tökə-tökə şüvən qoparer. Geri yannan yaxınnaşif Zöhrəyü qucaqladı, bağına basdı. Nazpəri xanımın göz yaşı Zöhrənininkinə qarışdı, Zöhrəniniki Nazpəri xanımıninkinə, bir müddət belə qaldılar. Dinmədilər, danışmadılar, elə hey ağladılar. Bir azdan Nazpəri xanım özünə gəldi, üzünü Zöhrə xanıma tutuf dedi: – Qızım, qızım, Allah bizi bu dərdə salanı bunnan böyük dərdə salsın. Onatan Zöhrə götdürdü birni də görək nejdə dedi:

Zöhrəyəm, çəkərəm ahınan-zarı,
Getməz ürəyimin qəmi, qubarı.
Bir desən neynədin sən Xan Taharı,
Səndə gəzən xanlar xanı nejdoldu?

Nazpəri xanım bir qədər Zöhrənin könlünü aldı, üz-gözünən öpdü, otaxları gəzdirdi. Başına taytuşdarı-qızdarı yığdılar. Xeyli söhbətdən sonra Taharın nejdolduğu, harya getdiyi hələ bulara bəlli

döylü. Zöhrə yerinə-yurduna sığışmer ki, sığışmer. Qızdarı belə görüf, onnara dərđini nejdə deyəjdək, siz şad olun, inşallah.

Qızdar, gəlin sizə dərđim söülüyüm,

Taharın sir sözü yadıma düşdü.

Pünhanı dərđimi bəyan eyliyim,

Taharın sir sözü yadıma düşdü.

Cavannıxdı, gözəllikdi, eşqdi. Hamı bir-birinə dərđini söülüyür.

Axşam-səhər gəlib məni bəllərđi,

Öpərđi üzümən, döşüm əllərđi.

Özü gəlmİYəndə qasid yollardı,

Taharın sir sözü yadıma düşdü.

Zöhrə deyər zülm elədim özümə,

Əcəb yandım beyvəfanın közünə.

Bulaq üstə su səpərđi üzümə,

Taharın sir sözü yadıma düşdü.

Bəli, Zöhrə bu dərddə, bu qəmdə, Allah sizə dərđ-qəm verməsin inşallah! Zöhrə Taharın yolunu gözdəməkdə, Taharın dərđini çəkməkdə olsun, görək Taharın başına nələr gəldi?

Xanverdi Sövdəgər ki, Taharı özünə oğulluğa gətürdü. Paltarını dəyişdirdi, yedirdi, içirdi. Bir ay keçmişdi, Xanverdi Sövdəgərin qızı Taharı gördü. Taharı görən kimi qız ona vurulmağa başdadı. Ancax Tahar gözünün qulağınnan da baxmer qıza. Qızın adı Bolqarlı Xatın idi. Nə qədər hərrədi, neynədi Taharı tora sala bilmədi. Qız bir gün dərđini atası Xanverdi Sövdəgərə danışdı, Tahara vurulduğunu bəyan elədi. Atası dedi, qızım, bir az səbr elə, mən özüm Taharın fikrini öyrənərəm, irazılıx versə çox yaxşı olar, həm kürəkənim olar, həm də oğlum. Görürəm özü də xan oğludu, çox ləyaqətdi oğlandı. Çağırtırdı Taharı hüzuruna, dedi kefiyin harasıdı, nə təhərsən?

– Çox sağ ol, əmi, Allah sənnən irazı olsun, çox irazıyam. Məni belə qəbul eliyif öz oğlun kimi saydığına görə sana ömrüm boyu duvaçıyam.

– Oğul, burda bir fikir də var.

Tahar dedi, baba, sənnən qavax qoy mənim bir neçə xana sözüm var, onu deyim, sora lazımsa sən də deyərsən. Bunu deyif Tahar görək götürüf nə dedi, siz xoşbəxt olun:

Baş götürüf ayağına gəlmişəm
Hər yerdən kəsilib əlacım, əmi!
Ayax torpağına ziyarətim var,
Əgər qəbul olsa meracım, əmi!

– Bala, meracın da qəbuldu, hər bir şey də. Mənim gözümlün ağı-qarası bir qızım var Bolqar Xatun. O nişannıdı. Eşitmişəm, o, da gözünü sana dikif, nişannısına getmək fikrində döyü. Tay-tuş arasında da, oğlan da mənim yaxınımdı, qohumluğu çater. Söz-gap olur, sənin fikrin nədi?

Tahar dedi, qulaq as:

Kim sevər ördəyin, kim sevər qazın,
Kim çəkər işvəsin, kim çəkər nazın,
Pərdeyi-ismətdə Bulqarlı qızın,
Hax bilsin o, mənim bir bacım, əmi!

Xudaverdi Sövdagar əlini üzünə qoyuf, Taharın üzünə möykəm-möykəm baxdı. Onacan Tahar aldı birni də:

Atdılar vətənnən məni irəğa,
Kimim var dalımca düşə sorağa.
Xan idim çıxardım ağır yığnağa,
Taharam, boş qaldı taxt-tacım, əmi!

“Əmi” – deyəndə kişi başdadı ağlamağa. Tahar başına gələnəri, atasının ölümünü, qullarının ölümünü, özünün çəkdiyi əziyyətdəri bulara danışan kimi, Allah göstərməsin, ağlaşma qopdu. Bulqarlı Xatın irəli yeridi.

Dedi, oğlan, dərdini indiyətən manna demiyifsən, çox da mən sana vurulmuşam, amma bunnan sonra sən mənim qardaşımın. Ürəyə zor eləmək olmor, neynəmək. Allah səni öz sövgünə qovuşdurar, inşallah! Ancax sənnən xahişim odu ki, bir neçə gün də bizdə qal, barabar bağlarımızı seyr eliyək.

Bəli, bağı gəzərkən, bülüllərin səsinə eşidəndə, bu qənirsiz gözəllikləri görəndə məhəbbətnən dolu ürək neynəməli?

Bu vaxtı Bulqar Xatın gözdərini Taharın sufatına zillədi. Dedi ilahi, varsan, yoxsan, özün bilersən, noloydu insanların hamısını bu sufatda yaradeydin. Onatana aldı Tahar görək bağda cəh-cəh vuran bülbülə nə dedi?

...Bülbül, sənın işın qandı,
Aşıqlər oduna yandı.
Nədən hər yerın əlvandı,
Köysün altı sarı, bülbül!

Bu bir qızın geyiminə də işarəydi.

Qız dedi:

– Can-can fikri manadı.

Aldı birində də:

Bülbül, sən bəla çəkərsən,
Göz yaşın kola tökərsən.
On bir ay cəfa çəkərsən,
Bu bir ay da zarı, bülbül.

Bülbül, sən məni yandırdın,
Axar sular bulandırdın.
Gülşən bağın dolandırdın,
Yazıq xan Taharı, bülbül.

Bulqar Xatın dedi:

– Ədə, o, işarələrini kimə verirən? Doğrumu sənın xəyalınnan keçerəm. Dedi:

– Yox, xanım, mənim xəyalımnan keçmərsən.

Dedi:

– Bayax bülbülə dediyin sözdər, məni sənə çəker axı, belə bir fikirin varmı?

Tahar Mirzə:

– Yox xanım, bayaq nə dedim axı?

Birin də deyim qulaq as, sənnik heç nə yoxdu:

Yenə geyibsən al-yaşıl
Gəşd edirsən bağı, bülbül.

Ağlamaq mana yaraşer,
Axşam-səhər çağı, bülbül!

Tahar Mirzə üzünü bülbülə tutuf demək istərdi ki, sənin nə dərdir? Dərd məndədi.

Bulqar Xatın:

– Oğlan, sənin nə dərdir var ki, belə yanıqlı oxudun?

– Qulaq as.

Bülbül, səni kim uçurdu?
Yurddan-yurda kim köçürdü?
Kim süzürdü, kim içirtdi?
Kim olmuş sağı, bülbül.

Haman Bulqar Xatın xeyli özünə yığıldı. Dedi:

– Vallah, burda nə sirr varsa, görək bir bu nə deyir. Sözünün axırın neyə deyəcəm?

Maral gəzər binasında,
Tərlan yatar yuvasında.
Xan Taharın sinəsində,
Zöhrə yarın dağı, bülbül!

– Mənim Zöhrə kimi bir yarım var, ay Bulqar Xatın, sən fikrindən daşın, mana bacı ol. Allahdan bərəkət, Allah da sənün üstündə dursun. Bulqar Xatın gözünnən yaş axıtmağnan nə olsun? İşədən keçif, hər kəsin öz sahabı var. Allah hər kəsin, özünə bir tay yazıf.

Tahar Mirzə:

– Məni babayın yanına apar, babannan halallıq alem. Mən getməliyəm.

Bəli, söhbət eliyə-eliyə Xanverdi Sövdəgarın yanına gəldilər:

– Babayi mehriban, mənim fikrimə bir şey gəlir, saa bir üç bənd deyəcəm, onnan sonra məni mürəxxəs eliyə bilərsən.

Xanverdi xan:

– Oğul, de görüm hələ nə deyirsən?

Tahar Mirzə:

Başına döndüyüm, qurvan olduğum,
Bir sözüm var sənə, Xanverdi, deyim.

Duz-çörəyin halal elə, gedirəm,
Hər yerdə o, mənə nan verdi, deyim.

Xanverdi Sövdəgar:

– Oğul, bizim borcumuzdu, qonağa hörmət eləməy, bizim qonağdan başqa kimimiz var ki, sən o sözü deyirsən? Sənin özgə fikrinnən keçən nədi? İnşallah işin də, aqibətin də yaxşı olar.

Tahar:

– Baba, qulaq as gör nə deyirəm:

Ərzimi eylərəm mərdi-mardana,
Şikayətim vardı çarxı-dövrana.
Sübh çağı girmişdim bağı-bostana,
Bülbül də gül üstə can verdi deyim.

Mən öz gülümdən ayrıla bilmərəm. Hər şeyi sənə açıq demişəm.

Xanverdi Sövdəgar:

– Bəli, oğul, de görüm sözünün Alməmmədi nədi?

Tahar:

Tahar Mirzə yanar eşqin közüynən,
İşvəsiynən, qəmzəsiynən, nazıynan.
Rəqib tənəsiynən, düşmən sözüynən,
Bəlkə Zöhrəm mənnən yan verdi deyim.

Başıma gələn budu. Qorxuram mənim Zöhrəmi əlimdən alalar. Axirətə yana-yana gedəm. İndi sənnən mən mürəxxəs olmaq istəyirəm. Halallıq istəyirəm. Sənin qızın mənim bacım, sən mənim atam.

Bulqar Xatın yanmağnan ha döyül. Bəli, ixtiyar verdilər. Yola düşdü. Tahar Mirzə günə bir mənzil, tayyimünəzil, gəlhagəl gəlif, ustadlar cürə-cürə sözlər deyib. Yamən şəhərinin yanından keçəndə, şah qızı Nərgiz Taharı yolda tutdu. Ovdanmı gələrdi, hardansa gələrdisə çox bir qüvvəli, öz yerində, öz ətrafında sayılmış bir şəxsin qızı idi. Nərgiz xanım Taharın əsir kimi qol-bəylərinin qarşısına qatdırıf, qollarını bağlatdırıf, imarətinə gətirdi. Atasına dedi:

– Baba, bu qaçaxdı bunu zindana salajam.

Atası:

– Sən bilərsən, kimdi sənin əlinnən alan.

Bir gün, iki gün, ancaq Nərgizin qəlbinə Tahar Mirzənin gözəlliyi getmir. Gəlir hərdən yoxluyur ki, görsən məhbusu necədi. Bu tərəfinə, o tərəfinə hərənin. Axırı Tahar buna müştəri gözünə baxır:

– Qız fikrin nədi? Mənnən nə istiyirsən? Məni burya niyə gətirirsən?

Qız dedi:

– Ədə, bir maa tərif deyə bilərsənmi?

Tahar Mirzə:

– Qulaq as, deyərəm. Onnan gələsi nə var?

Budur gəlib, bahar fəsli,
Açılıfdı lala, nərgiz.
Ağzın süddü, dodax qaymax,
Dilin batıf, bala, Nərgiz!

Nərgiz bir eşqlanmağa düşdü ki, az qaldı ki, Tahar Mirzənin qarşısında sındırif, oynasın. Allaha and olsun, bunun könlünü almışam, yoxsa bu mana tərif diyəsidi? Aldı görək ikinci bəndini:

Kəsibsən aşığın yolun,
Qırıbsan qanadın-qolun,
Tutu kimi ötür dilin,
Dönübsən bülbülə, Nərgiz !

Qızıl bazular qoldadı,
Əşrəfi ipək teldədi.
Zöhrənin gözü yoldadı,
Tutma məni dilə, Nərgiz!

Ölmüş şeydi, mənnən sənə yar olmaz.

Nərgiz:

– Oğlan, nə gözəl oxuyursan, birini də deynən.

Yalvartma sən Xan Taharı,
Ağlatmeynan zarı-zarı.
Məlul qoyma Zöhrə yarı,
Dur məni sal yola, Nərgiz!

Bəli, ordan-burdan, ay bala, zornan gözəllik olmaz. Belə bir aşiqi da əyləmək olmaz. Xan Taharı azad eyliyillər. Tahar gəl-hagəl, hansı yollardan ki, bunu aparmışdılar, o yollardan da gəlif Qaramana çatır. Gizlindən gələr, bir əmizadası var idi, əmizadasının, adı Mələksumaydı. Onun yanına gəlif, daldeydan özünü görsətdi. Mələksuma bunu görüf:

– Əydə, öyün yıxılsın, sənin başına oynun gəlif, sən burayamı gəlifsən? Demərsənmi, səni öldürəllər, asallar, kəsəllər, hardan gəlersən burya?

Tahar Mirzə:

– Mən getməliyəm. Gəlmişəm, indi, məni Zöhrənin yanına aparmalısan.

Mələksuma:

– Heç bir vəchlə səni Zöhrənin yanına aparmaq olmaz, ancaq mən bir şey fikirəmişəm.

Tahar Mirzə:

– Nədi fikrin?

Mələksuma bir qadın donu tapıf, Tahar Mirzeyi başdan-ayağa qadın libasına geyindirif, Zöhrənin yanına aparır. Gələndə gördülər ki, Zöhrə xanım şirin yuxudadı. Bu vaxtı Mələksuma istədi Zöhrəni oyatsın. Tahar Mirzə irəli yeridi, dedi söyğülümü özüm oyadajam. Oydu ku, götürüf görək neyə dedi, biz deyək siz sağ olun.

Dan yerinə yenə düşdü nişana,
Oyan, gözdərinə qurban olduğum.
Uşdu şeyda bülbül qondu gülşana,
Oyan, gözdərinə qurban olduğum.

Alma atdım yastığına dayandı,
Yastığın da al qırmızı boyandı.
Sənnən yatan qız-gəlinnər oyandı,
Oyan, gözdərinə qurban olduğum.

Bağrım başı bar götürməz xəzəldən,
Göz çəkmərəm sənini kimi gözəldən.

İkimiz də həmdərd idik əzəldən,
Oyan, gözdərinə qurban olduğum.

Nə vaxtandı gözüüm yolda qalıbdı,
Saralıbdı, gül irəngim solubdu.
Oyan Zöhrə, Xan Taharın gəlifdi,
Oyan, gözdərinə qurban olduğum.

Tahar Mirzə neynədisə Zöhrə oyanmadı.

Belə olanda Mələksuma arvad Zöhrənin başının üstündə duruf
görək Zöhrəyü neyə oyatdı:

Xab içində yatan Zöhrə,
Oyan, Zöhrə, yarın gəldi.
Dərdə-qəmə batan Zöhrə,
Oyan, Zöhrə, yarın gəldi.

Zöhrə tələsik qalxıf, gözlərini oxalamadan, Mələksumaya belə
cavab verir:

Mələk ana, doğru danış,
Görən haçan gələr Tahar,
Yoxsa, yuxumu görmüşəm,
Görən, haçan gələr Tahar?

Mələksuma dedi ki, qulaq as, ay bala:
Muradın haqqı bitirdi,
Müjdəni qarı gətirdi.
Gətirif sana yetirdi,
Oyan, Zöhrə, yarın gəldi.

Zöhrə deyir:

Eşqin gölünə girərəm,
Sınıq könüllər hörərəm.
Sana mən müjdə verərəm,
Söylə, haçan gələr Tahar?

Mələksuma:

Sonalar göllərə cuma,
Sözü gətirdim tamama.

Sənə qurban Mələksuma,
Oyan, Zöhrə, Tahar gəldi.

Zöhrə:

Zöhrəyəm, qanlar ağlaram,
Bulannıq sel tək çağlaram.
Qəlbimi yara bağlaram,
Söylə, haçan gələr Tahar?

Zöhrə gözünü açanda gördü doğrudan da Tahar qadın libasında bunun yanına gəlif. Tez soyunuf paltarını dəyişdi. İki sevgi bir-birinə tapışmağda olsun. Xeyli dərdləşdilər, Tahar:

Zalım atan, xan atamı öldürdü,
Olsun taxtı-tacı, tarımar, yeri.
Ağladıban göz yaşımı sildirdi,
Qalmadı bir məndə ixtiyar, yeri.

Zöhrə cavabsız qoymadı:

Zalım atam ol atanı öldürdü,
Olsun taxtı-tacı tarımar, yeri.
Üstümüzə düşmənnəri güldürdü,
Olmasın dövləti, bərqərar, yeri.

Tahar Mirzə:

Dost-düşmənnər hər tərəfdən baxdılar,
Könlümün evini vuruf yıxdılar.
Şirin canım eşq oduna yaxdılar,
Yaxdılar sinəmin üstə nar, yeri.

Aldı Zöhrə:

Əbəs bizi yaman günə salıbdı,
Dörd yanmızı qarı-düşmən alıfdı.
Demə ki, yad eldə yalnız qalıbdı,
Ala bilməz tərən elin sar, yeri.

Mən dediyimin üstə durmuşam, ay Tahar. Ömrüm boyu səni gözdüyəyəm. Tahar dedi:

Mən Taharam, halım müşgül olanda,
Əcəl peymanası gəlif dolanda,

Tər bağçalar saralıban, solanda,
Qoyma qona gül dibinə xar, yeri.

Bəli, aldı Zöhrə:

Eşqin səməndini minif çaparsan,
Sınıq könülləri həməən yaparsan.
Sən oğlansan yad ölkədə taparsan,
Zöhrə yalnız çəkər ahu-zar, yeri.

Bah-bah-bah. Böyük dərdi çəkilməz. Burda götürüf söhbət əsnasında, yeyillər, içillər, kimdi, gələn yox, gedən yox, ancaq iş qorxuludu. Çünki, bunların dörd bir yanı qarollanan, gözətçilərnən, çuğullanan, bir tərəfdən bunların adamları, bir tərəfdən şahın adamları güdöllər ki, gələn-gedən olar. Bir gün, iki gün, axırı dedi ki, belə qalmaq olmaz. Gələn var, gedən var, gəlif səni görəllər. Tahar Mirzə dedi:

– Ağıma bir şey gəlif. Dedi: – Nədi? Onu elətməlisən mütləq. Bir müşəmbəli sandıx qayıtdır mənim boyuma. Üstünnən də bir balaca nəfəs yeri qoydur, sanduğı səhər tulla, axşam çək çıxart məni, sənnən görüşüm. Beləliknən, görək Allah havaxtacan verib, yaşayıriq.

Bəli, Zöhrənin ağına batdı. Mələksuma qarının əlinnən bir sandıx qayıtdır, gətirdilər, müşəmbələtdilər ki, içinə su atdamasın, üstünnən də bir balaca yer qoydular nəfəs alsın. Bu minvalnan bir gün, beş gün, iyirmi gün hər axşam aparıf sandığı çəkif, səhər sandığı salırdılar çaya. Çünki çay Zöhrənin tufarının dibinnən axırdı. Heç kim başa tüşmürdü, burda nə var, nə yox.

Tahar dedi:

– Qız, mənim yadıma bir şey tüşüf:

Dedi:

– Nədi?

– Qulaq as:

Başına döndüyüm alagöz canan,
Qoy aparsın göröm, sel mənə neynər?
Sana qurvan olsun bu şirin canım,
Qoy aparsın göröm, sel mana neynər?

Əmib-əmib ləblərindən qandığım,
Alışban eşq oduna yandığım,
Müşənbələ, at dəryaya sandığım,
Qoy aparsın görüm, sel mənə neylər.

Əlbət belə imiş qəzanın işi,
Gecə-gündüz mən ederem təşvişi.
Yusifli dəryadan qurtaran kişi,
Qoy aparsın görüm, sel mənə neylər?

Mən Taharam, sözüüm deyim mərdana,
Şikayətim vardı, qadir Subhana.
Qoy sandığa, tulla, məni ümməna,
Qoy aparsın görüm, sel mənə neylər?

Bəli, bu minvalnan bir aymı, iki aymı, səhər tezdən sandıx dəryaya salınır, axşamüstü çəkilir. Bunnar öz işində, öz kefində. Ancaq görək, fələk nə iş qayırır.

Bir axşamüstü gedəndə gördülər sandıx yoxdu, gedif su aparıf. İpi çəkəndə ip gəldi, sandıx yoxdu. Zöhrə başına döyməsin, neynəsin?! Qan-yaş tökməsin neynəsin?! Zöhrənin ahu-zarı dünyöyü götürüf. Görək burda nə deyəcəh:

Qanlı dərya, nə axırsan selavda
Axıb-axıb sən ümməna gedərsən.
Amanatdı, qərq eyləmə sandığı,
Tapşırıram Süleymana, gedərsən.

Ağlaram gözümənən tökərəm qanı,
Fəryadıma yetis, Kərəmin-kanı.
Bir ah çəksəm qurudaram dəryanı,
Üz tutufsan biyabana gedərsən.

Zöhrə necə dözsün bu ahu-vaya,
Kaman ikən qəddim dönübdü yaya.
Əlimnən sandığı atdım dəryaya,
Daldalanıb sən ha yana gedərsən?

Bəli neyləməy olar? Dərya aparıf gedif sandığı. Zöhrə eşiyə çıxər, içəri girer, başına döyör, saçını yolor, neyleyir. Mələksuma qarı dedi:

– Bala, Allahdan umudunu üzmə.

Savaxlarınız xeyrə açılsın. Zöhrə bir savax tezdən, hardan ki, sandığ gedif özünü oruya yetirdi. Siyah tellərinnən üç tel ayırır görək nə dedi? Biz deyək, siz şad olun:

Dərya, sənın dalğaların,
Çağlar ingildər, ingildər.
Kimin körpə yarı itib,
Ağlar ingildər, ingildər.

Mələksuma qarı özünü döyməknən, üzünü-gözünü cırmağla-maxnan noolsun? Dörd yana yığılan qızdarın ağlaşması Allah göstərməsin, fəğan eliyirlər. Aldı birini də:

İki dağın arasınnan,
Fələk kəsif qarasınnan,
Xan Taharın nalasınnan,
Dağlar ingildər, ingildər.

Aldı üçüncü bəndini görək nə deyir:

Dərya, sən kəsdin aranı,
Sınəmə vurdun yaranı.
Xan Zöhrə başa qararı,
Bağlar ingildər, ingildər.

Yüz çağır, yüz çığır nə köməyi var? Dərya köpüklənər, sandıx da üzə-üzə üstündə. Kim bilsin harya geder. Allah aparıf hayana çıxardajax. İnşallah, görərik. Tahar sandığıda geder. Çin padşahının qızı Banı xanıf bir dəstə qıznan suyun kənarına gəzməyə çıxıflar, yuyunmağa. Onu görüllər ki, dərya üzündə bir sandux gələr.

Banı xanıf:

– A qızdar, o ya gəmidən qalır, ya kimnən qalıfdı. İçinnən canlı çıxsə mənım, cansız çıxsə sizindi.

Qızdar deyir, nətər yani canlı çıxsə?

Banı xanıf:

– Yanı, dir insan çıxsa mənimdi. Qızıl, gümüş çıxsa sizindi.
Oldumu?

Qızlar:

– Oldu.

Ələviyyə adında bir telli-toqqalı qız soyundu. Özünü verdi dəryanın ortasına. Üzə-üzə gedif, döşünnən vura-vura sandığı qırağa çıxartdı. Banı xanımın az qala ürəyi gedəcəkdı.

– A qızdar, gəlin sandığın ağzını açmağa.

Ordan-burdan, bir-birinə köməyləşif, sandığın ağzını açdılar. Tahar Mirzəni dalğa vuruf, layla çalíf, gözünə yuxu gedif. Heç özünən xəvəri yoxdu. Banı xanım nəzər salanda gördü ki, ilahi, on dörd gecəlik ay kimi allah-təala boş vaxtı qırx qələmnən zinyət verif. Yanı bunu nətəhər yaradıf. Qaş, göz, kirpik, boy-buxun. Heç dilnən deyiləsi döyül. Bəşərdi da. Banu xatunun eşq ataşı ciyarına düşüf, saçınnan üç tel ayıríf sinəsinin arasına basíf, görək oğlanı nə təhər oyatmaq istədi. Qızdarın bəzisinin gülüncünə gəldi, bəzisinin yazığı gəldi.

Açanda sandığı göründü sinə,
Camalın şövqünü bənzətdim günə.
Kim çəkif, köhsünü dağı-düyünə,
Oyan sandığınnan, can əcəm oğlu.

Açanda sandığı göründü maya,
Camalın şövqünü bənzətdim aya.
Söylə, səni kimlər atdı dəryaya?
Oyan sandığınnan, can əcəm oğlu.

Tahar gözünü belə açanda dedi, ya rəbb, bunlar cindi, şeytandı, mən hardayam? “Bismillah” eylədi, gördü qaçmellar. Dedi:

– Yox, bunnar bəni-insanlardı. Ancax insannar nə insannardı, dövə-daylağı kimi bir-birinnən iri. Titim-titim titrəşirdilər.

Aldi görək:

Saralıban, o gül rəngin solubdu,
Qaynayıban gül peymanın dolubdu.

Kimdən sənə belə sitəm olubdu?

Oyan sandığının, can əcəm oğlu.

Tahar Mirzə gözünü açıf “Ya Allah” deyif əyağa qalxdı. Ordan-burdan, qızdar gördülər bu padşah löyünlü, padşah libasdı belə bir gözəl gəncdi. Tahar Mirzənin də yanında saz yox, bir şey yox. Ustad deyirdi yerdə bir kösöy vardı götürüf saz yerinə sinəsinə basdı. Görək nə deyir. Biz deyək, siz şad olun:

Mən yetiməm, siz atalı-analı,
Tanrı məni sizə qurban eyləsin.
Qolları bazubəndi, başı cunalı,
Tanrı məni sizə qurban eyləsin.

Kimi ağ geyinif, kimi qırmızı,
Kimi gül döşürür, kimi nərgizi.
Nazinən yeri yir şahımın qızı,
Tanrı məni sizə qurban eyləsin.

“Şahımın qızı”nın adını çəkəndə Banu xanım elə bilginən təzə gül açılar. Bir dənə qəşmərrəndi¹⁴ ki, ennənən kimi elədi. Dedi ki, gədənin könlünə girmişəm, hər şey düzələjək. Onatana götürdü görək Tahar daha nə deyir:

Adın Banu, özün xanlar xanısan,
Gözəllər içində nişanalısan.
Bircə Xan Taharın şirin canısan,
Tanrı məni sizə qurban eyləsin.

Banı xanım öz-özünə elə şad oldu ku, “Oğlanın konlunu aldım, daha mana ölüm yoxdu”. Bəli, Banu xanım bir neçə gün Tahar Mirzeyi ovutdu. Qız Tahara elə vuruluf ku, bir dayqa¹⁵ onsuz keçinə bilmer.

Tahar Mirzə heç buna gonul vermer, heç buna yaxınlaşmer.

Banu xanım gənə Tahar Mirzeyi bağa gətirdi. Bağ nə – Gülşan bağı. Bülbüllər bir-birinin cəhcəhindədi. Banu xanım dedi ki, bizim bülbüllərin cəh-cəhi, bağımızın gözəlliyi xoşuna gələrmə? Dedi:

¹⁴ Qəşmərləndi – qürrələndi mənasında

¹⁵ Dayqa – dəqiqə

– Qulaq as, xanım:

Baharın yetgin çağıdı,
Qarşılacaq yazı, bülbül!
Sən oxursan, mən ağlaram,
Belə gəlif yazı, bülbül!

Oxu səsin zilə gəlsin,
Xoş avazın dilə gəlsin.
Yarım gülə-gülə gəlsin,
Mən çalanda sazı, bülbül.

Söz ağzından çıxmışdı. Banu xatun Taharı qucaqlıyır, yan-ğının bir busə götürdü. Tahar tez özünən Banu xatunu ayırır geri durdu. Sənəsinən geri itələdi. Dedi:

– Xanım, səhv eləmə, qulaq as:

Tahar Mirzə düşüf xəstə,
Mən olaydım sən həvəsdə.
Oxuyasan budaq üstə,
Zöhrəm edə nazı, bülbül.

Bəli, Banu xanımı özünən araladı. “Zöhrəm edə nazı, bülbül” sözü Banuya elə toxundu, ürəyinə sancıldı. Öz-özünə dedi, “yaxşı mən sənən bu hayıfı alaram”. Çünki Banu xanım şah qızıydı, özü də gözəl qadınıydı. Yüzlərnən şahzadələr, bəylər, oğlanlar istəmişdi, heç birini könlünə salmamışdı. Ancax Tahar Mirzeyi gözünün bəbəyi kimi severdi. Tahar Mirzənin də belə eləməyi Banunun xoşuna gəlmədi. Qayıtdılar imarətə gəldilər, ibadət eləməyə. O yannan, bu yannan, yemək, içmək. Çuğulun anası ölmüyüdü, biri öldümü, sabah yerinə beşi doğulor. Çuğullar şaha çatdırdılar ki, bəs deməzsənmi sən qızın Banu xanım, sənən xavarsız özünə toy eliyir. Yanında oğlan saxlıyır. Şah fərraşdarı çağartdırır Tahar Mirziyi tapdırdı, hüzuruna gətirdi. Hikmətnən, gözəlliknən, mərifətnən Tahar Mirzə özünü şaha təqdim elədi. “Adım Tahar Mirzədi, Qaramannam. Əhməd xanın oğluyam”.

– Oğul, bəs burda sən nə işin, mən qızımın yanında nə gəzersən?

Dedi:

– Qulaq as, qoy sözümün cavabımı saznan deyim:

Şahım, mən qarına dada gəlmişəm,
Nola yetirəsən canana məni?!
Hətəmin qızına aşiq olmuşam,
O atdı dəryayi-ümmana məni.

Qərib dağlar kimi dağları aşdım,
Hələ tifil ikən aqlımı çaşdım.
Oxudum sinəmin dəftərin aşdım,
Buyurdu cəllada fərmana məni.

– Oğul kim, nə?

Dedi:

– Qulaq as, baba!

İndi sənə mən şikayət eylərəm,
Xəncər alıb qara bağrım teylərəm.
Üzüm tutmur beş kəlməni söyləyəm,
Apar Zöhrə ilə divanə məni.

– Ay oğul, Zöhrə nədi, sən nə danışərsən? Səni mən qızım Banunun yanında görürəm.

Banu xanım da əyləşif, örpəy üzündə, atasının məsləhətinə fikir verer.

Aldı birni də Tahar:

Uşaq ikən beşiyini yığradım,
Çörəyimi zəhərlərə doğradım.
Hətəm Sultan qəzəbinə uğradım,
Atdı seldən selə, ümmana məni.

– Ay oğul, vallah, heç nə başa düşə bilmerəm. Bir da görüm Hətəm Sultan kimdi, sana nə oluf? Dedi:

– Qulaq as:

Hətəm Sultan özünü mana bildirdi,
Xan Taharın göz yaşını sildirdi.
Naxax yerdən xan atamı öldürdü,
Təbibsən sən yetir dərmana məni.

Başına gələnləri Tahar Mirzə mən sizə danışdığım kimi Calələddin şaha söylədi.

Şah üzünü qızına tutuf, qızım, bə sənin fikrin nəydi bu oğlanı yanında saxlıyırdın?

Qız dedi, baba, oğlana fikir verərsənmi?

Dedi:

– Bəli, maşallah, fikir vererəm, çox ağıllı, həm də gözəl oğlandı.

Dedi:

– Baba, sən bəyəndiyin kimi, mən də bunu sevmişəm, ona görə.

Dedi:

– Qızım, bu gör nələr danışer, bunun sevgilisi var.

Dedi:

– Baba, bilmerəm. Əgər o qız, o sevgilisi mənnən gözəl olsa, mən ona kənz olajam. Yox, mən onnan gözəl olsam, vallahi-billahi üçümüzü də öldürəjəm. O qızı da, bunu da, özümü də.

– Oğul, indi mənnən nə isteyirsən?

– Şahım, sənnən kömək istiyirəm.

Banu xatun dedi:

– Mən özüm sana kömək eliyəjəm. Sizin o Qaraman vilayətində nə qədər qoşununuz olar? Hətəm Sultanın nə qədər qoşunu olar ki, bizə cavaf versin?

Tahar dedi, nə qoşunu olajax, balaja bir şəhərdi. Hətəm Sultan elə də qüvvətli adam döylü.

– Özgə yerdən onun köməyi yoxdu ku?

Tahar dedi:

– Xeyr, onun hardan köməyi olajax. Arxası-köməyi atam Əhməd xanıydı, məniydin. Atamı öldürdü, məni də didərgin saldı. Elə namərdə kim kömək eliyəsidi ki?

Cələlədin şah qızının sözünə baxdı. Kimi deyir səkkiz yüz, kimi deyir səkkiz min, kim də deyir səksən min ləşgər atdara suvar oldu. Xan Tahar bir dəvənin üstündə oturuf, Banu xatun özü də atdanıf, gəlhagəl gəldilər çatdılar Qaraman vilayətinə. Hətəm Sultana qasid göndərdilər, dedilər ki, ya şəhəri talıyırıx, ya Zöhrə xanımı ver.

Hətəm Sultan özü qavağa çıxdı. Dedi:
– Ay oğul, mənəm şəhərimi niyə talıyrsınız, mən neynəmişəm. Dedilər, Zöhrə adında bir qızın var onu verməlisən.

Dedi:

– Kimə verməliyəm qızımı.

Dedi:

– Banu xatuna.

– Banu xatunun nəyinə lazımды Zöhrə. O, qız, bu qız. Qız da qıza gedərmi?

Dedi:

– Bilmerəm, istiyir.

Hətəm Sultan dava olmasın, qan tökülməsin deyə kəcəveyi bəzətdirif, Zöhrəyü kəcəvədə əyləşdirif, gəldilər Banu xanımın yanına. Kəcəvədən Zöhrə xanım enəndə Banu xanım vallahi-billahi ayıl-mayıl oldu bunun gözəlliyinə. Qıza dedi:

– Əlini bəri uzat.

Zöhrə əlini uzatdı Banu xanıma tərəf. Banu xanım Zöhrənin əlini öpüf gözünün üstə qoydu. Şükr olsun dedi, ilahinin yaratdığına, şükr olsun varlığına. Əcaib-gözəl yaradıf. Üzünü Tahar Mirziyə tutuf dedi:

– Ey, vallah sana ki, belə gözəl seçifsən. Bu yerdə Banu xanım aldı görək Zöhrə xanıma nə dedi:

Gözlərində ayıf yoxdu,
İllah sənin qaşın, Zöhrə.
Dodaxlar yaquta bənzər,
İnci, sədəf dişin, Zöhrə.

Bərəkallah səni yaradan Allaha.

Gəl durax qabax-qabağa,
Boyum-boyuna sadağa.
Sandıx çıxdı bizim bağa,
Onda bitdi işin, Zöhrə!

Banu deyir gəl dərddəşək,
Görək kimdi kimmən qəşəng?!

Gücün varsa, gəl güləşək
Gətirmişəm qoşun, Zöhrə!

Zöhrə işi başa tüşüf, Banu xanımın üzünən öpüf, boynunna qucaqladı. Dedi:

– Eşq olsun sana, halal olsun sana.

Bunnan sonra Banu xanım Hətəm Sultanı çağırırdı. Hətəm Sultan Banu xanımın qarşısına gəlif dedi:

– Oğul, sənin bu səfərdə, qızımı tələb eləməkdə məqsədin nədi?

Banu xatın dedi:

– Qardaşın Əhməd xanı qətlə yetirdiyin günən bu günə onun oğlu Tahardan mana bir xavar verə bilərsənmi?

Hətəm Sultan ağladı, dedi:

– Bala, mən Allahın da qarşısında, qardaşımın da qarşısında, oğlunun da qarşısında çox böyük günahkaram. Məni filan molla qızışdırıf başıma bu oyunu gətirdi. Onu da əməllərinə görə xalxın qarşısında edam etdirdim. Eylədiyim səhvi də başa tüşdüm. İndi mənim varım-döylətimin hamısı Taharındı. Havaxt o gəlsə, mən qızımı ona verif gözəl bir məclis qurajam, toy eliyəjəm.

Banu xanım üzünü Tahar Mirziyə tutuf dedi ki, Tahar, get əmiyin əlinən öp. Tahar dedi, heç vaxt elə şey olmaz. Bir əmi kimi, bir ağsaqqal kimi mən ona hörmət eliyəjəm, əmbə atamı öldürüf, başıma bu müsibətləri gətirdiyinə görə onu ömrüm boyu bağışdamıyajam. O, mənim bavamın vəsiyyətini yerinə yetirmədi heç nahax yerə. Onun gözünü var-döylət ördü heç nahax yerə. İndi də özü bilsin, mana onun vardatınna Zöhrədən başqa heç kim, heç nə lazım döylü. Mən Zöhrədən dönən döyləm.

Hətəm Sultan Taharın qarşısında baş əydi. Dedi:

– Tahar, bala, bir atan kimi, bir əmin kimi mən elədiyim haxsızlığı başa tüşörəm, mənim günahımna Allahın qarşısında keçməyini istiyirəm. Özgə heç bir şeydən yox! Mənim də vilayətim, mənim də varım-döylətim sənindi, atıyan da qoyuf getdiyi var-dövlət də sənindi. Sən gedənnən sonra mən anana neçə hörmət eləmişəm, neçə baxmışam onu da anan sana danışar, inanarsan.

Haşiyə:

Bəli, burda bir haşiyəyə çıxajam. 1954-cü ildə Qara Təhlə kəndində toydoydum. AşIX Sadıxıydı, AşIX Alxanıydı, həməm bu dastanı danışerdılar. Orda AşIX Alxan dastanı bağliyan vaxtı, ustad Banu xanımı da Tahara verdi. Yanı hər ikisinin nigahını Tahara bağladı. Çünki Banu xanım da Taharı çox severdi. Deyilənə görə, bu izdivaca Zöhrə xanım da irazı oluf. Ustad danışerdı ki, Zöhrə xanım güzəşdə getdi, Tahardan xahiş elədi ki, əvvəlcə Banu xanımnan kəbin kəsdirsin, sonra onunnan. Dedi:

– Bu qız ki, sənin yolunda belə zulumlar çəkif, belə əziyətdər çəkif, bu Allaha da xoş keçməz, heç kimə də. Çünki bizim peyğəmbərimiz də bir kişiyyə bir neçə kəbinə ixtiyar verif. Bu şərtənən ki, kişi bu qadınnara bir göznən baxsın, birini o birinnən üstün tutmasın. Rəhmətdik AşIX Şenniyyə də belə bir sözü varıydı «Bir tərłana iki şikar ar döyü».

Bir söznən hər üçünün, Zöhrənin təklifinnən, Banu xanımın irazılığınnan Taharın konlunnan toy başdadı, nə başdadıü. Tahar Mirzə hər iki xanıma muraz verif, muraz aldı. Bu vaxt Tahar götürüf Zöhrüyə bir söz deyir, görək neyə deyir?

Qız, səni ədalət bildim,
Mən qapına dada gəldim.
Çox cəfa çəkdim yolunda
Ömür verdim bada gəldim.

Hər nə oldu mana oldu,
Yazıx cismim cana döldü.
Gül üzöldü, bülbül soldu,
Səni saldım yada gəldim.

Xan Taharın bu vaxtında,
Sinəsi yanan baxtında.
Hətəm Sultanın taxtında,
Özmü saldım oda gəldim.

Tahara dedilər, Tahar, özünü oda-zada salmıyıfsan. Bu xanı-
mın biri halalca göbəkkəsdin, o birisi də yolunda cəfa çəkən igid,

gözəl xanımdı. Peyğəmbərimiz də bir kişiyə iki xanımı halal buyuruf. Heç kefini puzma. Hər ikisi halalın olsun. Beləcə hər iki növcəvanın kəbinnəri Tahara kəsildi.

Elə ki, Aşıq Alxan dastanı tamamladı. Aşıq Sadıx dedi:

– Alxan, dastanı niyə belə tamamladın. Banu xanımı gərək Tahara vermiyəydin. Axı biz kommunist ölkəsində yaşayırıq. Sən niyə iki arvadlılığı təbliğ eliyirsən!

Alxan kişi də dedi:

– Ay Sadıx, mənim ustadım mana belə örgədif, mən də belə danışeram, belə də danışajam. Kim qorxor qoy danışmasın.

Allah-tala onların hamısına irəhmət eləsin. Bu dastannara qulaq asıf, oxuyuf düzəliş verənnərə, bəzi yerdə sözdər bir-birini tutmor, bəzi yerlərdə yanıışdıxlar var. Alimlər əlinə keçəcək bu sözdər. Bircə onu deyə bilərəm ki, mənim söyləməmdə bu dastan heç bir dəyişikliyə uğramayıf, ustaddan neyə almışam, eləjə də çatdırdım. Allah amanında, hamınız murazınıza çatasınız.